

Maak je eigen IJzertijd mok

Bronnen

P.W. van den Broeke (1987) Oss-Ussen: het handgemaakte aardewerk, in
W.A.B. van der Sanden; P.W. van den Broeke (redactie) (1987)
Getekend zand. Tien jaar archeologisch onderzoek in Oss-Ussen (Waalre)
ISBN 90-70197-24-3, pp 101-119

NN: Keramikherstellung im Museumsdorf Düppel (Berlin)

O.S. Rye (1981): Pottery technology
principles and reconstruction (Washington) (Manuals in Archaeology; 4)

Redactie

R. Paardekooper, A. Boonstra

Illustraties

Modern aardewerk (fotos en tekeningen): Historisch OpenluchtMuseum Eindhoven
Archeologisch aardewerk: Faculteit der Archeologie Leiden, Universiteit Leiden

Lay out en bewerking illustraties
M.A. Zielinska – Mohini Visions

Copyright © 2003, Historisch OpenluchtMuseum Eindhoven
www.historisch-openluchtmuseum-eindhoven.nl

Inleiding

In de IJzertijd werd uit aardewerk niet alleen gegeten en gedronken. Er werd bijvoorbeeld ook in gekookt en er werd graan in opgeslagen. Het offeren in aardewerken potjes "aan de goden" gebeurde net zo als het meegeven van een laatste maaltijd aan een overledene. Er waren natuurlijk, net als nu, ook asurnen waarin doden werden bijgezet.

Archeologen vinden vaak veel aardewerk, andere materialen zijn bijna niet bewaard gebleven, ook al waren ze er wel: houten borden, schalen van gevlochten gras, netten van touw en zelfs leren water- en wijnzakken!

De opgraving in Oss-Ussen

De informatie over de IJzertijd in het Historisch OpenluchtMuseum Eindhoven is voor een groot deel gebaseerd op opgravingen van de Universiteit Leiden in Oss-Ussen. Al het aardewerk was handgemaakt, waarschijnlijk door elk gezin zelf. Pas vanaf de komst van de Romeinen werd er veel aardewerk ingevoerd: 150 jaar na hun komst zijn ze in Oss helemaal gestopt met het zelf maken van aardewerk.

Hoe ging het vroeger?

Het werk begon vroeg in de herfst als de klei opgegraven werd in de buurt van het dorp. Er was weinig begroeiing die in de weg stond en er was sowieso wat minder werk. De klei moest daarna bewerkt worden en tot de lente liggen voordat hij klaar was voor gebruik. Als het zo ver was werd er potgruis, zand, of gras door gemengd om hem beter te maken.

Gennep Parken
de tweede natuur van Eindhoven

Maak je eigen IJzertijd mok

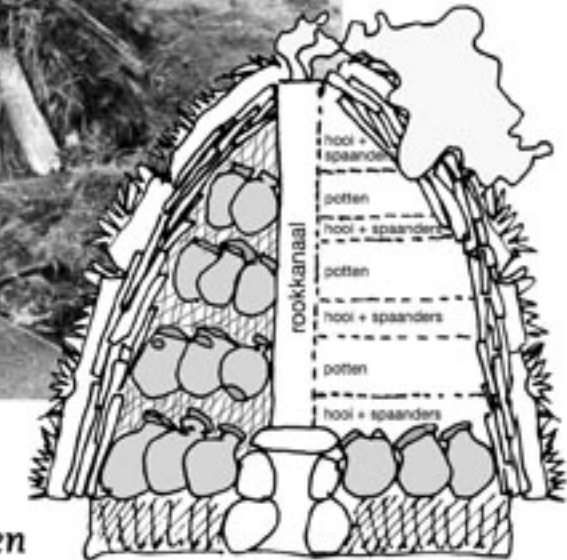
En hoe gaat het nu?

Het beste koop je chamotteklei, daar zit al potgruis doorheen. Daarnaast heb je een bakje water en een sponsje nodig, een gladde steen of een stuk leer (eventueel melk) en materiaal om versiering mee in te drukken. Gebruik zo weinig mogelijk extra water. Anders wordt de klei te nat, gaat teveel scheuren bij het krimpen of zakt zelfs helemaal in elkaar. We maken een mokje gebaseerd op het gevonden aardewerk uit Oss-Ussen: met een vlakke bodem en hierop kleirollen, uitgeknepen tot banden. Kneed de klei goed door. Snij de klomp af en toe door midden om te controleren of er geen luchtballen inzitten. Voeg daarna de delen weer samen en kneedt weer verder. Eerst maak je een ronde, platte bodem, met een kleine opstaande rand. Neem een hoeveelheid van de bol klei af en maak het een beetje plat. Zorg dat het niet ovaal wordt en vorm tegelijk kleine opstaande randen: bodem en de rand moeten ongeveer een halve centimeter dik zijn. Rol nu een worst uit een andere homp van de klei, zo lang, dat hij helemaal op het kleine bakje past. Leg hem op het schaalpje: met je duimen aan de binnenkant klem je de klei goed op de rand van het schaalpje, zo dat de verbinding niet zwak is. Maak de overgang aan de binnenkant glad. Trek aan de buitenkant de twee stukken klei (basis en rol klei) ook overelkaar. Ga door met meer rollen totdat je hebt wat je uiteindelijk wil hebben. Denk daarbij dat de mok nog 10% krimpt. Laat hem daarna drogen.

De mok waterdicht maken

Een methode om je mok waterdicht te maken is door er ná het bakken ongekookte melk in te doen en dat even te laten staan. De poriën worden dan permanent opgevuld. Polijsten vóór het bakken is nog beter, dat hebben we in het Historisch OpenluchtMuseum gemerkt tijdens ons leefexperiment een aantal jaar geleden. Met een gladde steen veeg je de poriën aan het binnen- en buitenoppervlak 'dicht' en wordt de mok zo glad dat hij gaat glanzen. Ook vingerafdrukken veeg je zo weg. De mok kan daarna versierd worden met bijvoorbeeld stempels in allerlei patronen, denk bijvoorbeeld aan een stokje waarvan je het uiteinde in een driehoek snijdt of botjes, stro en je nagels. Bedenk dat voorwerpen eerder in de klei werden gedrukt dan dat er mee over het oppervlak gekrast werd.

Bakken van de potten

Aardewerk uit de IJzertijd is vuurvast of waterdicht, niet allebei. Een pot die waterdicht moest zijn werd heter gebakken zodat het oppervlak wat glazig werd. Maar gebruik je zo'n pot in een haardvuur, dan zouden er makkelijker stukken afspringen. Voordat je je mok kan bakken, moet hij eerst ongeveer 10 dagen drogen; dat is belangrijk. Voor het bakken heb je een betere oven nodig dan die van thuis (die haalt ongeveer 250 graden), misschien op school? Hij moet toch wel 900 graden halen. Als je je mokje droog houdt blijft hij ook goed, alleen kan je hem dan niet gebruiken. We weten niet hoe in Oss-Ussen de potten werden gebakken. Waarschijnlijk zijn er gewoon kuil- of veldovens gebruikt. De baktemperatuur was in dergelijke gevallen niet hoger dan 800 graden en het aardewerk werd donker (reducerend) gebakken. Voor de veldoven werd een kuil gegraven waarin het hout en de potten gestapeld werden, waarna het aangestoken werd. Het ging allemaal erg snel en men had eigenlijk geen goede controle als het eenmaal aan de gang was. De verliezen door het kapot springen van de potten waren hoog, vanwege de erg ongelijke temperatuurverdeling.

